

Parkrestaurering i rødlistebiotop - erfaringer fra Dronningberget, Oslo.

Av Bjørn Anders Fredriksen

Dronningberget, en park fra midten av 1800-tallet, ble gjenåpnet i 2007 etter restaurering. Prosjektet var et samarbeid mellom kulturminnevern og naturvern, noe som viste seg å bli svært lærerikt. Dronningberget er et svært viktig område for biologisk mangfold, og området ble fredet som naturreservat i 2012.

Området og bakgrunn

Dronningberget er en del av Bygdø kongsgård, kongelig sommerresidens og et av Oslos store friluftsområder. På kongsgården ble det fra 1837 anlagt folkepark etter kong Carl Johans initiativ. Dronningberget ble en viktig del av denne parken og stadig utviklet gjennom 1800-tallet. Utgangspunktet var et høydedrag med lindeskog på 0,7 hektar, som allerede fra slutten av 1700-tallet var blitt tilrettelagt som park. Dronning Desideria fikk i 1825-26 anlagt spaserveier, og hun skal ha vært opptatt av stedets vakre utsikt, antagelig den nordre delen av Dronningberget hvor man har utsikt over Frognerkilen.

Den spesielle berggrunnen, ulike kalkbergarter fra ordovicium-perioden (488-433 millioner år siden) har gitt spesielle vekstbetingelser. Den stedeagne lindeskogen (*Tilia cordata*), rommer en rekke rødlistede sopparter. Soppene lever i symbiose med lind, eventuelt lind og hassel. I 2004 ble det varslet vern av Dronningberget etter naturvernloven til naturreservat. I høringsutkastet fra 2005 het det at "Skogen representerer således et av de mest uberørte og eldste naturdokumentene i Oslofjordsområdet" (Verneplan for Indre Oslofjord, s. 152).

Utsnitt av "Kart over Bygdø Kongsgård 1880" (Holst, 1882). Analyser av kart og planer, samt feltundersøkelser ble brukt for å tolke det historiske stisystemet på Dronningberget. Nord er orientert nedover på kartet.

Stedets 200-årige parkhistorie var helt blitt forbigått. I 2006 kom varsel fra Riksantikvaren om fredning av Bygdø kongsgård etter kulturminneloven, grunnet de kulturhistoriske verdiene.

Den restaurerte parken med Wedel-monumentet. Fra minnesmerket åpner parken seg i kileform ut mot det åpne jordbrukslandskapet på Bygdø kongsgård. 2008.

I naturvernfredningen som ble vedtatt i 2012 er kulturverdiene i langt større grad hensyntatt. Restaureringsprosjektet forut for fredningen åpnet for et spennende samarbeid mellom natur- og kulturminnevern hvor gjensidig forståelse og respekt utviklet seg.

Regjeringens gave

Restaureringsprosjektet var en gave fra den norske Regjeringen til kong Harald og dronning Sonja i forbindelse med deres 70-årsdager i 2007. Gaven omfattet restaurering av parken på Dronningberget med Wedelmonumentet fra 1845 til minne om grev Herman Wedel Jarlsberg (1779-1840) og paviljongen Sæterhytten fra 1862. Hele prosjektet ble ferdigstilt i 2011.

Store deler av parken ble åpnet i 2007, ett år etter at prosjektet startet, altså en forholdsvis konsentrert tid for analyser, prosjektering og realisering. At dette lot seg gjennomføre, har først og fremst å gjøre med at det var et tett samarbeid mellom kulturminne- og naturvernsiden i prosjektgruppen, samt et solid bakgrunnsmateriale. I en årrekke hadde det vært utført naturregistreringer. Prosjektet

bygget også videre på informasjon fra pågående dokumentasjonsprosjekter av parklandskapet og kongsgårdens historie.

Et tverrfaglig prosjekt

I en del tilfeller er naturvernmyndighetene svært restriktive med skjøtsel i naturreservater, og tillater ikke noen form for hugst eller tynning. Fri utvikling er et viktig stikkord. Slik var også det første utkastet til vernebestemmelser for Dronningberget utformet, og dermed ikke forenlig med å bevare og løfte fram den historiske parken. Et tett samarbeid mellom naturvern- og kulturvernsiden i prosjektet har vist at motsetningene kanskje ikke er så store likevel. Særlig ute i felt har det vist seg lettere å bli enige enn på et prinsipielt grunnlag. En utfordring har vært begrepsbruken i ulike disipliner, f.eks. blir begrepet park gjerne utenfor den hagehistoriske krets oppfattet som en opparbeidet velstelt prydhage og ikke et mer naturligt område.

Bevaring av gamle lindetrær var en felles målsetning. Det viste seg at de mest verdifulle naturområdene var bratte skrenter hvor berggrunnen kommer fram og de gamle lindene klorer seg fast, og ikke kom spesielt i konflikt med parkrestaureringen. Noen av siktlinjene i parken ble imidlertid ikke åpnet opp i disse områdene, mens i mindre sårbare deler av parken ble siktelinjer åpnet opp og skogen lysnet.

Restaureringen av Sæterhytten fra 1863 og grev Wedels monument fra 1845 er viktige tiltak i prosjektet, men beskrives ikke i detalj siden de ikke direkte berører grensesnittet mellom natur og kulturminnevernet, i stedet

De restaurerte gangveiene bidrar til å gjenskape parkpreget, men også kanalisere trafikken og dermed minske slitasjen på skogbunnen. 2007.

legges hovedvekten her på parkens veisystem og plenområdene.

Parkens veisystem

I restaureringen var tilbakeføring av veisystemet sentralt for å gjenskape parkpreget. Tiltaket ville samtidig bidra til å redusere slitasjen på skogbunnen og dermed kan gjenskapingen av stiene også ses på som del av naturvernet.

Mange av de historiske stiene var fortsatt i bruk, men hadde delvis endret løp, til dels på grunn av gjengroing. Ved å oppgradere de historiske stiene og tynne i vegetasjonen langs dem, ble disse igjen de foretrukne traseene for besøkende. Karttolking og terrengstudier var viktige i dette arbeidet. Gjenskapingen av stisystemet ble gjort på to ulike måter. Nærmest Wedel-monumentet hvor det var mest hagemessig ble grusgangene fundamentert på nytt, og hagearkeologi ble benyttet for å dokumentere de ulike lagene, en informasjon som ellers ville gått tapt (Reiersen og Damstuen, 2007). På denne måten fikk man testet de historiske kartene, og nyanser kom fram som ikke var tatt med på kartene. Blant annet fant man ut at plassen rundt Wedelmonumentet hadde hatt en lyreform da monumentet ble satt opp i 1840-årene. I de mer skogmessige områdene ble det

ikke brukt hagearkeologi, men de historiske gruslagene ble her bare overdekket med ny grus slik at de arkeologiske sporene bevares under.

Historiske plener

De gamle plenene rundt Wedelmonumentet ble bevart i størst mulig grad i prosjektet, og bare reparert i kanten av de nyanlagte veiene med ferdigplen. Det var imidlertid en diskusjon om det ikke heller burde legges ferdigplen over hele plenarealet. Argumentene for nyanlegg av plen var: A: Ta et helhetlig grep med enhetlig plen, ikke noe lappeteppes av gammel og ny plen. B: Rette opp ujevnheter som estetisk og vedlikeholdsmessig problem. C: Få en høykvalitets prydplen.

Argumentene for å bevare den bestående plen i størst mulig utstrekning var: A: Arkeologiske spor i grunnen etter tidligere epoker ville kunne gå tapt. B: Gressmatten inneholdt en rekke lave engarter knyttet til tørt miljø, som både i seg selv og som en del av parkens uttrykk var interessante. C: Den ugjødde plen med engarter krevde mindre vedlikehold og uttrykket kunne legges nærmere opp til det historiske med færre klippinger og noe høyere klippehøyde. Ved å utsette første klipping om våren vil plenen framstå som en eng.

Det ble de antikvariske hensynene som fikk veie tyngst denne gangen, i tråd med Riksantikvarens fredningsforslag. Anleggsarbeidet ble ferdigstilt i juni 2007 og parken åpnet i september samme år. Ferdigplenen var da godt etablert, og skilte seg ikke nevneverdig fra de gamle plenområdene.

fra de gamle plenområdene. Sommeren etter var imidlertid store deler av ferdigplenen død på grunn av ekstrem tørke, mens den historiske plenen var like grønn. Gamle plener i seg selv er en biologisk arv verd å ta vare på av flere grunner.

Sluttbetraktninger

Prosjektet har vist at det i et samarbeid mellom natur- og kulturminnefaglig ekspertise er mye å lære som kan være nyttig i den komplekse materien som historiske parkanlegg er. Arkivstudier kan gi informasjon om endringer i landskapspleien som kan ha betydning for skjøtselen av naturkvalitetene, så vel som de kulturhistoriske verdiene. Historiske parker er gjerne bosted for en rekke arter, men parkene må også kunne bevares i kraft av de kulturminnene de er, og skjøttes slik at disse kvalitetene bevares og løftes fram. Det finnes ingen fasit for hva som er rett, i hvert enkelt tilfelle må tiltakene skreddersys til stedet for best mulig å kunne bevare det unike ved parkmiljøet. Den lille diskursen om plener viser at disse ikke bare er en nøytral grønn matte, men en del av det historiske anlegget.

Kilder

Dette faktaarket er en omarbeidet versjon av en artikkel med samme tittel og forfatter publisert i: Bulletin för Trädgårdshistorisk Forskning, nr. 21, 2008, s. 9-11.

Damstuen, Lisa & Reiersen, Kristine. *Rapport – Hagearkeologisk registrering. Dronningberget Gnr 1, Bnr 1. Oslo Kommune*. Byantikvaren i Oslo, 2007.

Holst, Chr (red.). *Tredie Beretning om Bygdø Kongsgaard*. Thrønsen & Co.s Bogtrykkeri, Christiania, 1882.

Mørch, Monica & Fredriksen, Bjørn Anders & Markussen, Jon A. *Ny tid for Dronning-berget – Regjeringens gave til kongeparets 70-årsdager i 2007*. Statsbyggs hustrykkeri. Oslo, 2007.

Verneplan for Indre Oslofjord – Vern av viktige naturområder rundt Oslofjorden og Telemarkskysten. Delplan for Oslo og Akershus fylker. Høringsforslag april 2005, Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Oslo, 2005.

Direktoratet for Naturforvaltning: Faktaark 2012: *Naturreservatene Dronningberget og Hengsåsen på Bygdøy i Oslo*.

Kongelig resolusjon om fredning av Bygdø kulturmiljø i Oslo kommune. 17.2.2012.

Prosjektopplysninger

Prosjekteier: Statsbygg og Norsk Folkemuseum, prosjektledelse: Multiconsult, landskapsarkitekt: Berg & Dyhring Landskapsarkitekter, historiker: Monica Mørch, Norsk Folkemuseum. Forfatteren var hagehistorisk konsulent, Institutt for landskapsplanlegging, Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB).

Bjørn Anders Fredriksen er landskapsarkitekt mnl og FAGUS-rådgiver innenfor feltet historiske hageanlegg. Foto tatt av forfatteren.